

формування стику співвідповідальності, толерантності, взаємної довіри.

Таким чином, довіра, як механізм подолання невизначеності, спосіб реакції соціальної складності, засіб соціальної самоорганізації та економії соціальних витрат, є надзвичайно цінним явищем сьогодення, породженим новітніми умовами соціального розвитку. Інституціональна довіра відображає якість функціонування інституцій та стратегічне сприйняття їх здатності забезпечити стабільність суспільного порядку.

3.1.24. Громадські організації, їх роль у розвитку сучасного суспільства

За період незалежності в Україні відбувалися складні процеси формування правових, економічних і соціальних засад демократичного суспільства.

Подальша розбудова державності передбачає розвиток політичної системи, удосконалення державної участі в економіці, соціальне спрямування державної діяльності та розвиток духовної сфери, активізацію зовнішніх зв'язків. Як і в будь-якій країні створюється та діє власна модель державного будівництва і його цілей, організацій та функціонування вищих органів влади, розмежування повноважень між ними, громадянських прав і свобод, участі громадян у державному управлінні, судового розв'язання конфліктів, територіального устрою. Разом з тим сучасний демократичний державний устрій передбачає створення громадських об'єднань з метою захисту від небажаних дій державної влади з прийняттям того чи іншого політичного, економічного або культурно-національного рішення. Сукупність таких об'єднань отримала назву громадянського суспільства. Воно включає велику кількість організацій, що утворюють його інституціональну інфраструктуру, створюючи важливі рамкові умови для громадянської активності населення країни.

У вітчизняній літературі під громадськими організаціями розуміють добровільні формування громадян, які утворюються в результаті вільного волевиявлення з метою висловлення колективних інтересів і вирішення громадських питань та проблем. У західних наукових джерелах побутує думка, яка підкреслює неурядовий і неприбутковий характер таких формувань. Громадські об'єднання пройшли тривалий шлях формування та еволюції. Вони є продуктом соціально-економічного та суспільно-історичного розвитку кожної країни. Серйозний вплив на їх характер накладають особливості соціально-культурного розвитку, історичні традиції, демографічні й етнокультурні процеси, особливості релігії та інші чинники.

На активізацію державотворчої діяльності впливають широкі верстви населення саме через громадські об'єднання, громадсько-політичні рухи, політичні партії, які захищають інтереси тієї чи іншої частини суспільства (народу, нації, соціальної групи). Такі об'єднання є формою підтримки зв'язків між громадянським суспільством і державою, вони не залежать від держави і здатні впливати на державні інститути, водночас захищаючи суспільство від необгрунтованого втручання держави в громадське життя.

Питання, пов'язані з дослідженням розвитку громадських організацій в Україні та проблем їх функціонування, окреслення їх місця та ролі у розбудові громадянського суспільства та в житті держави загалом відображені в працях українських дослідників, у основному, в соціологічному, політологічному, історичному,

екологічному напрямках. Значний вклад у теоретико-методичні та емпіричні дослідження діяльності громадських організацій зробили такі вчені: В. Бесчастний, В. Борденюк, О. Держалюк, О. Михайловська, В. Новошацький, С. Пожидаєв та ін'. Разом з тим ступінь дослідження діяльності громадських організацій, особливо в соціально-економічному аспекті, не є достатнім і потребує подальших наукових доробок.

Мета роботи полягає в дослідженні розвитку громадських організацій в розрізі регіонів, регіональних особливостей та в контексті видів економічної діяльності, окресленні їх ролі у сучасному суспільстві.

Теоретико-методичною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання явищ і процесів, прийоми наукових досліджень. У процесі дослідження застосовувалися такі методи: абстрактно-логічний, статистико-економічний, монографічний з питань розвитку громадянського суспільства, формування і становлення громадських організацій в сучасних умовах.

Теоретично в суспільстві громадські об'єднання повинні допомагати громадам вирішувати свої спільні проблеми, відстоювати спільні інтереси. Окремі науковці політологи стверджують, що якщо ці інтереси були політичними створюються політичні партії, а якщо професійними - профспілки. Якщо ж громадяни мали якісь інтереси у сфері, де не лежить їх трудова книжка, вони можуть створювати громадські організації. Частково це передбачає українське законодавство, і в реєстраційних свідоцтвах громадських організацій, як статутне завдання вказують "захист інтересів своїх членів". Інколи, за західним зразком, ці організації називають "недержавними", так як вони не є частиною органів державної влади, чи місцевого самоврядування, або "некомерційними" бо, як правило, вони не отримують прибутку в своїй діяльності.

В забезпеченні стабільного розвитку громадянського суспільства важливу роль відіграють громадські об'єднання і рухи, які є його основою і функціонують нарівні з партійною формою соціально-економічного та політичного буття, а їх призначення полягає у розв'язанні повсякденних життєвих проблем людини, сприянні розширенню можливостей в окресленні суспільно-економічної ініціативи та реалізації функцій самоврядування.

²⁰⁶ Брегеда А. Ю. Політологія: [навч.-метод. посібник для самост. навч. дисц.] / А. Ю. Брегеда. - К.: КНЕУ, 1999. - 108 с.

²⁰⁷ Статистичний збірник „Регіони України” / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. Ч. II. - Київ, 2010. - 807 с. - с. 68, 69, 76, 78, 79-80, 84-85, 98-100.

²¹⁰ Закон України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.koz.gov.ua/ishix.php?ra&C=432>

²¹¹ Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2011 р.). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://r18i.org.ua/ua/ru/lex/re50ir8E5/81a15Ie8Jikr2011>

Громадські організації класифікують за різними критеріями, передусім за структурною організацією (мета, статут, членство тощо), і у відповідності до них поділяють на масові громадські організації, громадські самодіяльні органи та громадські рухи, в основному за соціологічними, політологічними й філософськими аспектами. Однак, в таких дослідженнях не взято до уваги надбання сучасної економічної думки стосовно класифікації громадських формувань за видами економічної діяльності (КВЕД) згідно Національного Класифікатора України¹. В основу національного рівня класифікації було також покладено аналіз даних Єдиного Державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) щодо кількості суб'єктів за видами економічної діяльності. Зокрема, у розділі 91 - діяльність громадських організацій є значний перелік, у групі 91.1 та підпорядкованих їй класах та підкласах наведено широкий аспект діяльності різних громадських організацій (промислових та підприємств, професійних організацій та спілок, релігійних та політичних організацій, а також багатьох інших).

Громадські організації є невід'ємною складовою громадянського суспільства, і виступають як добровільні об'єднання, що створюються для вирішення проблем громадян та вираження їх інтересів. Це об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших інтересів². В розвинутих демократичних суспільствах вони функціонують в усіх сферах суспільного життя, впливаючи на підвищення добробуту і стабільності життєзабезпечення населення, здійснюючи свою діяльність як на національному, так і місцевому рівнях, такі організації є ядром „третього сектору“.

Важливе місце та роль громадських організацій належить співпраці з органами місцевого самоврядування з метою реалізації своїх проєктів, одержання підтримки на рівні влади. Місцеве самоврядування тісно пов'язане з населенням та різноманітними громадськими структурами, що представляють інтереси різних соціальних груп, серед них: молодіжних громадських організацій, асоціацій органів місцевого самоврядування, благодійних фондів. Громадські інституції відіграють важливу роль у розвитку місцевого самоврядування. Незважаючи на автономність у відношеннях між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями, за останніми зберігається функція громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Місце та роль громадських організацій посилюється ще й тим, що вони є сесійним партнером у визначенні стратегій внутрірегіонального розвитку (на рівні міст, районів, селищ, сіл). Задучення громадських організацій є важливою сферою як в перспективному плануванні, так і в процесі реалізації розроблених програм. При цьому, за рахунок врахування інтересів різних частин громади та забезпечення механізмів участі громадян у їх обговоренні, виконанні, та моніторингу за перебігом подій закладають основу їх успішної реалізації.

Зростання ролі громадського сектору в житті нашого суспільства вимагає високого рівня професіоналізму від його лідерів. Особливо це актуально нині, коли ще не створено систему підготовки та перепідготовки керівників для такої сфери на державному рівні. При цьому, рівень професійної мобільності у громадському секторі вищий, ніж в інших секторах.

Водночас юридичні особи можуть бути членами декількох громадських організацій, що обумовлює необхідність співробітництва між добровільними об'єднаннями громадян для вирішення багатьох соціально-економічних проблем як на регіональному, так і внутрірегіональному рівнях. Зокрема, мешканці міських і сільських населених пунктів є одночасно членами громад та релігійних організацій по місцю проживання, а також профспілкових та ін. організацій за місцем роботи, в яких зосереджений значний трудовий потенціал як за кількісними, так і якісними ознаками. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ (єдиний

¹ Класифікація видів економічної діяльності (АСЕ, Key, 1.1 - 2002) ДК009:2005, затверджено наказом Держкомстату від 26 грудня 2005 року № 375, прийнято наказом Держспоживстандарту України від 26 грудня 2005 р. № 375/Збірник „Класифікація видів економічної діяльності” -К., 2006. - 191 с.

² Громадські об'єднання в Україні: [навч. посіб.] / за ред. В. М. Бесчастного. - К.: Знання, 2007. - 415 с. - с. 28.

державний реєстр підприємств та організацій України) в цілому, в тому числі у сфері громадських організацій регіонів Українських Карпат відображає табл. 1.

1. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ у сфері громадських організацій*

Суб'єкти (організації)	Регіони (області) Українських Карпат								ЖЗОКи	
	Закарпатська		Івано-Франківська		Львівська		Чернівецька		Довідково: Україна	
	2005	2010	2005	2010	2005	2010	2005	2010	2010	2010
Всього суб'єктів:	17124	20761	21714	24281	53454	64277	12919	16784	102339 6	1258513
в тому числі, громадська організація	1127	1727	1116	1651	2739	3981	638	1055	43152	63899
релігійна організація	851	1154	1075	1194	1754	2108	617	771	17639	22343
профспілка, об'єднання профспілок	158	373	170	605	528	852	177	502	14192	24649
благодійна організація	393	512	187	343	639	866	77	133	8928	12267
об'єднання співласників багатоквартирного будинку	22	122	107	308	290	743	85	223	3430	10329
орган самоорганізації населення	2	13	2	74		18	4	43	348	1152
Разом:	2553	3901	2637	4175	5930	8568	1598	2827	87689	134659
Разом, % до всіх суб'єктів ЄДРПОУ	14,9	18,8	12,2	17,2	11,1	13,3	12,4	16,8	8,6	10,7
Частка окремих організацій до підсумку, %										
громадська організація	44,1	44,3	42,0	39,5	46,0	46,5	39,9	37,3	49,2	47,5
релігійна організація	33,3	29,6	40,5	28,6	29,5	24,6	38,6	27,3	20,1	16,6
профспілка, об'єднання профспілок	6,2	9,6	6,4	14,5	8,9	9,5	11,0	11,8	16,1	18,3
благодійна організація	15,4	13,1	7,0	8,2	10,7	10,1	4,8	4,7	10,2	9,1
інші	1,0	3,4	4,1	9,2	4,9	9,3	5,7	18,9	4,4	8,5

*Розраховано за джерелом

Найбільш масовими організаціями в які входять суб'єкти ЄДРПОУ є міські, селищні та сільські громади. Зокрема, в регіонах Українських Карпат зосереджено більше 10% всіх суб'єктів ЄДРПОУ, тобто юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб, що знаходяться на території України та проводять свою діяльність на підставі її законодавства. Підставою для внесення до ЄДРПОУ, або виключення з нього даних щодо суб'єктів, а також внесення змін до ЄДРПОУ є надходження від державного реєстратора до органу державної статистики інформації про вчинення реєстраційних дій, передбачених Законом України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців”.

За організаційно-правовими формами господарювання в Україні (табл. 1) найбільш масовими суб'єктами ЄДРПОУ є товариства з обмеженою відповідальністю (на 1.01.2010 р. кількість їх становила 418,1 тис. од., або 33,2% до всіх суб'єктів ЄДРПОУ), другу позицію - приватні підприємства (283,7 тис. од., або 22,5%), третю - організації (установа, заклад (108,5 тис. од., або 8,6%) [9, с. 84-85]. Метою діяльності таких підприємств і організацій є отримання прибутку. Для громадських релігійних, благодійних організацій, профспілок та їх

об'єднань, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку та органів самоорганізації населення характерне розширене відтворення, що зокрема відображає рис. 1 та 2.

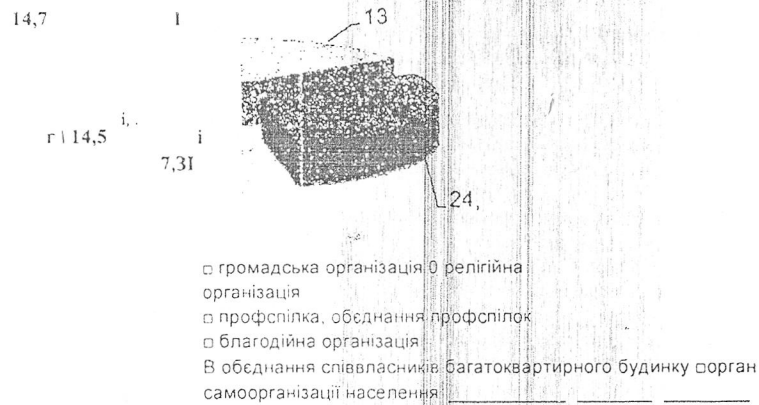
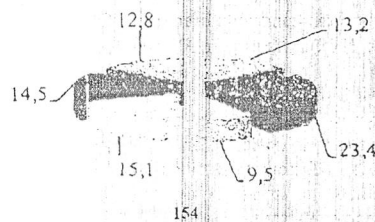

Рис. 1. Структура суб'єктів СДРПОУ в мережі громадських організацій за регіонами Українських Карпат, % до України (2005 р.)

Наймесовішими серед суб'єктів СДРПОУ є громадські, релігійні та благодійні організації, профспілки та їх об'єднання. Якщо всі суб'єкти регіонів Українських Карпат в аналізованих роках (2005-2010 рр.) становлять більше 10% до України, то громадські організації - більше 13% до аналогічних організацій України, релігійні понад 24 %, благодійні організації та об'єднання співвласників багатоквартирного будинку - більше 14 %, а органів самоорганізації населення у 2005 р. було 6,0 % до аналогічних організацій по Україні, а на початок 2010 р. - 12,8 %.

Другу позицію після громадських організацій в регіонах Українських Карпат займають релігійні (релігійні громади). На початок 2005 р. частка їх до всіх аналізованих громадських організацій становила 34,2%, а в 2010 р. 26,8%, а по відношенню до аналогічних організацій України відповідно 24,4 та 23,4%. На початок 2010 р. порівняно з 2005 р. кількість релігійних організацій в Україні збільшилась на 126,7 % (з 17,6 до 22,3 тис.), а в 2011 р. проти відповідного періоду минулого року їх кількість становила 32521 од., тобто збільшилась на 45,6 % (або на 10,2 тис.).

о громадське організація ■ релігійна організація о
профспілка, об'єднання профспілок о благодійна
організація
* об'єднання співвласників багатоквартирного будинку

Рис. 2. Структура суб'єктів СДРПОУ в мережі громадських організацій за регіонами Українських Карпат, % до України (2010 р.)

Третю позицію у мережі громадських організацій регіонів Українських Карпат займають профспілки (в Україні вони займають другу позицію), які разом з об'єднаннями підприємств виступають основними групами тиску на органи державної влади та управління на всіх рівнях.

Важливе місце і роль у мережі громадських організацій належить також благодійництву, що проявляється в наданні безоплатної допомоги (матеріальної і грошової) особам і організаціям, які її потребують. Специфічними формами благодійництва є меценатство та спонсорство. Благодійництвом займаються благодійні організації (або благодійні фонди), які є неприбутковими недержавними організаціями. В регіонах Українських Карпат вони займають четверту позицію серед громадських організацій, а частка їх відносно до України на початок 2010 р. становила більше 15 %.

Відмітимо, що об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (п'ята позиція) є результатом на незадовільну роботу підприємств та організацій

Міністерства житлово-комунального господарства України, які неспроможні буйай задовольнити потреби мешканців житлових будинків у наданні відповідних послуг. І нарешті, органи самоорганізації населення виступають як представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом.

Сформована на сьогодні мережа громадських організацій по всій території України, а також її регіонах, є досить широкою. Проте за співвідношенням частки громадських організацій до кількості населення Україна все ще значно поступається іншим європейським країнам. Так, до прикладу в Угорщині на 10 тис. населення існує 46 зареєстрованих громадських організацій, а в Україні - 11 од.²¹³ Водночас наші дослідження свідчать, що як в Україні, так і регіонах Українських Карпат кількість зареєстрованих громадських організацій в розрахунку на 10 тис. населення значно більша, ніж подано в цитованому джерелі (табл. 2).

Поняття організації громадського суспільства - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://8vshin.com.ua/lebezee/pe/Aiuc>

²¹³ Статистичний збірник „Регіони України” / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. Ч. 1. - Київ, 2010. - 367 с. - с. 110.

2. Кількість громадських організацій в розрахунку на 10 тис. населення в регіонах Українських Карпат*

(на початок року)

Регіони (області) Українських Карпат	Кількість населення, тис. чол.		Кількість суб'єктів громадських організацій, од.		Кількість суб'єктів громадських організацій в розрахунку на 10 тис. населення, од.	
	2005	2010	2005	2010	2005	2010
Закарпатська	1248,5	1244,8	2553	3901	20,4	31,3
Івано-Франківська	1393,6	1380,7	2657	4175	19,1	38,2
Львівська	2588,0	2549,6	5950	8568	23,0	33,6
Чернівецька	911,5	904,4	1598	2827	17,5	31,3
Регіони разом:	6141,6	6079,5	12758	19471	20,8	32,0
Довідково: Україна	47280,8	45962,9	87689	134659	18,5	29,3

*Розраховано за джерелом¹³

В цілому по регіонах Українських Карпат (табл. 2) на початок 2005 р. припадало 20,8 од., на початок 2010 р. - 32,0 од., а в Україні відповідно 18,5 та 29,3 од. громадських організацій в розрахунку на 10 тис. осіб.

Проведене дослідження свідчить про багатовісну мережу громадських організацій з багатьма видами економічної діяльності, які здійснюються самостійно без втручання держави. Така особливість громадських організацій обумовлює необхідність державного регулювання їх діяльності на засадах соціального партнерства в інтересах збалансованого розвитку країни, її регіонів та особливо сільської місцевості. Всім зареєстрованим громадським організаціям в Україні

притаманні такі ознаки, як неурядовий характер, самоуправління, добровільність, некомерційність, неприбутковість і суспільна корисність діяльності.

Громадські організації відіграють важливу роль в житті суспільства, оскільки сприяють реалізації прав людини через надання конкретних послуг населенню в різних сферах, сприяють встановленню позитивних суспільних зв'язків між різними групами населення, державними, муніципальними і суспільними структурами залученню до обговорення соціально значущих ідей найширших верств населення донесення ідей до різних суспільних, державних і комерційних структур, участі у вдосконаленні законодавства і політики державних і муніципальних органів; наданням матеріальної допомоги у соціальній адаптації бездомних дітей, вихованців дитячих будинків і соціальних притулків та інших завдань розбудови громадянського суспільства. При цьому, вносять вагомий внесок у соціально-економічний, політичний та культурний розвиток країни та її регіонів. Перспективні напрями наукових інтересів в подальшому будуть зосереджені на дослідженні еволюційного становлення та розвитку громадських організацій на регіональному рівні.

1.25. Державно-приватне партнерство, як механізм взаємодії держави та приватного капіталу

Як свідчить світовий досвід, одним з базових факторів, що сприяють розвитку регіональної економіки, є активізація внутрішнього і зовнішнього інвестування. З одного боку українська регіональна економіка потребує значних інвестиційних вливань, а з іншої сторони, склалася така ситуація, коли одним з потенційних джерел мобілізації інвестиційних ресурсів залишаються засоби іноземних інвесторів і населення всередині країни.